

Storbritannien, og radikaliseret den kulturpolitiske situation og debat. Et årti med en højrepopulistisk regering, der radikalt på næsten alle områder bryder med rodfæstede konsensus-traditioner, har både partipolitisk og kulturpolitisk kastet venstrefløjen ud i interne opgør og begrebsforvirringer. Konfronteret med Thatcherismens forbrug-eristiske markeds- og privatiseringsfilosofi, forekommer den grimme stat med sine paternalistiske public-service institutioner mindre uacceptabel. Det er mellem Thatcherismens Scylla og de paternalistiske public-service institutioners Charybdis, Williams vover sig frem i "Culture and Technology", der i øvrigt udgjorde kapitel 5 af Williams' kulturhistoriske essays fra 1983, *Towards 2000*.

For dem, der ønsker at læse mere om Raymond Williams, er der i tiden siden hans død udkommet en række publikationer. *Raymond Williams on Television*, redigeret af Alan O'Connor (Routledge 1989), er en samling af Williams' artikler i *The Listener* mellem 1968 og 1972. Samme O'Connor har også udgivet en noget hastigt sammenflettet monografi om Williams, *Raymond Williams: Writing, Culture, Politics* (Blackwell 1989), hvoraf den nyttigste del er en komplet Williams-bibliografi. Samme bibliografi kan imidlertid fås som en del af en betydelig mere interessant udgivelse, nemlig *Raymond Williams: Critical Perspectives*, redigeret af hans tidligere elev og modstander, Terry Eagleton (Polity Press 1989), der indeholder interessante bidrag af bl.a. Eagleton selv, af Edward Said, og af Stuart Hall.

For dem, der især er interesseret i Williams' sammenhæng med den bredere intellektuelle og politiske udvikling i efterkrigstidens Storbritannien, er det mest interessante værk utvivlsomt *Politics and Letters* (New Left Books 1979), der er et 400-siders interview med Williams af tre redaktører på *New Left Review*, som Williams selv har været tilknyttet. *May Day Manifesto* fra 1967 (Penguin 1968), er en politisk programerklæring, redigeret af Williams, Stuart Hall og historikeren E.P. Thompson, og henvendt til det britiske Arbejderparti, en interessant historisk intellektuel intervention, rettet mod Wilsons pragmatiske Labour-parti, der var ved magten.

Williams' sidste, uafsluttede værk er betegnende nok en mytisk-historisk roman om Wales, begyndende i de primitive jægersamfund og frem til romertidens Wales: *People of the Black Mountains* (Chatto 1989). Bogen er færdiggjort af hans enke og børn.

Michael Skovmand er lektor ved Institut for engelsk filologi, Aarhus Universitet.

Kulturen og teknologien

Af Raymond Williams

Raymond Williams gør i denne artikel op med den teknologiske determinisme som præger kulturdebatten, samtidig med at han forholder sig stærkt kritisk til såvel kommercialiseringen af medierne som til public service stationernes programpolitik.

Højteknologien kan formidle den lave kultur: det er ikke noget problem. Men den høje kultur kan eksistere på et lavt teknologisk niveau. Det er på den måde, det meste af den høje kultur produceres.

Det er denne slags plausible, men håbløse konklusioner, størstedelen af nutidens overvejelser om forholdet mellem kultur og teknologi når frem til og standser ved.

I en periode med gennemgribende teknologisk fornyelse indenfor kulturproduktion og -distribution og indenfor informationssystemer af enhver slags er det afgørende at man bevæger sig ud over disse gamle problemstillinger. Og dog eksisterer der nu faktisk en koalition, omfattende ikke blot kultur-konservative men også mange tilsyneladende radikale, der er enige om, at de nye teknologier er en alvorlig trussel. De kultur-konservative siger, med altmodisch elegance, at kabel-tv vil betyde den uoprettelige åbning af Pandoras æske, eller at satellit-tv vil overgå Babelstårnet. Hvad angår computere har flertallet af de gamle kultur-intellektuelle, efter at have overstået mundhuggeriet over hvorvidt man kunne skrive digte på computere, ud fra vidt forskellige politiske positioner besluttet at det er bedst at ignorere dem.

Samtidig er imidlertid en ny klasse af intellektuelle, ud fra helt andre pejlinger, allerede i færd med at overtage og styre de nye kultur- og informationsteknologier. De taler med selvtillid om deres 'produkt' og dets planlagte markedsføring, og er i nær kontakt med storleverandørerne af disse teknologier samt mængden af nye specialiserede virksomheder, der udgør de stores mellemvæv. Indenfor en udsat og vigende primær produktionssektor orienterer disse sig mod en ny fase af udvidet 'post-industriell' forbrugersisme, der uden forbehold har sine forbilleder og sit ordforråd fra USA. Mange

radikale, der oplever alt dette, går i forsvarsstilling: de identificerer den ny teknologi med de selskaber, der kontrollerer den, og ser begge som led i en ny og katastrofal fase af 'paranational hyperkapitalisme'. De kræfter, de identificerer, er reelle nok, men alt hvad der kan afledes af en så uudviklet position, er en række nedsættende bemærkninger og defensive felttog, der i mange tilfælde fører til stiltiende alliancer med forsvarerne af de gamle privilegerede paternalistiske institutioner, eller, endnu værre, med det gamle, blegnede kulturargument: den høje kultur bør bevares, og via uddannelse og uddvidet tilgang udstrækkes til hele folket.

Intet af dette er et godt udgangspunkt. Selv de bedste af tidligere tiders argumenter kræver at blive omformuleret i et nyt ordforråd. Hvad resten angår, kan vi konstatere en ubehagelig kombination af teknologisk determinisme og kulturel pessimisme. Det er denne kombination, vi har brug for at filtrere fra hinanden og forklare.

I begyndelsesfasen af enhver virkelig ny teknologi er det især vigtigt at frigøre sig fra den vanemæssige teknologiske determinisme, der næsten uvægerligt følger med. 'Computerne tager magten'. 'Halvfemsernes papirløse kontor'. 'Morgendagens kabel- og satellitverden'.

En grundlæggende antagelse indenfor den teknologiske determinisme er, at den nye teknologi - en trykpresse eller en kommunikationssatellit - så at sige 'fremstår' af tekniske studier og eksperimenter. Den forandrer så efterfølgende det samfund eller den sektor hvori den er 'fremstået'. 'Vi' tilpasser os, for sådan er nu den moderne livsform.

Og dog forholder det sig sådan, at stort set alle tekniske studier og eksperimenter finder sted indenfor allerede eksisterende samfundsforhold og kulturformer, og typisk er rettet mod formål, der allerede i det store og hele er erkendt. Dertil kommer, at en teknisk opfindelse som sådan har forholdsvis ringe samfundsmæssig betydning. Det er først når den udnyttes til investering i produktionsøjemed, og når den bevidst udvikles til specifik samfundsmæssig anvendelse, dvs. når den går fra at være en teknisk opfindelse til hvad der i egentlig forstand kan kaldes tilgængelig teknologi - at dens mere almene betydning opstår. Disse udvælgelser, investeringer og udviklinger er naturligvis af generel social og økonomisk art. De finder sted inden for eksisterende sociale og økonomiske forhold, og foretages inden for en bestemt social orden med henblik på særlige formål og fordele.

Vi kan se på to eksempler, der viser hvorledes dette er tilfældet, men som har interessante indre forskelle. Radioen kan siges at være opstået med Hertz's videnskabelige opdagelse af radiobølger, der selv var baseret på, hvad man allerede vidste om elektricitet. Mange

mennesker begyndte at eksperimentere med transmission, hvilket inden for tyve år viste sig at være muligt over meget lange afstande. Hvad man havde i tankerne på dette tidspunkt var et nyt hjælpe- eller erstatningssystem for trådtelegrafene eller -telefonen, som kunne sende individuelle meddelelser over lange afstande eller til steder, der af fysiske grunde ikke kunne nås via tråd. Efterhånden som det gennemførlige i forehavendet blev bevist, opstod der interesse hos de eksisterende telefon- og telegraf-selskaber, og fra militæret, der havde behov for forbedrede signalformer. Der fandt så betydningsfulde udviklinger sted inden for rammerne af disse interesser, omend den oprindelige amatør- og eksperimentelle radiosektor fortsatte, og rent faktisk stadig er aktiv. Der var ikke noget ved teknologien som sådan, der drejede den i nogen anden retning.

Men netop på dette historiske stade, og i en meget bredere social og kulturel dimension, foregik der en aktiv søgen og et behov for nye former for maskineri i hjemmet, i dette tilfælde beregnet på nyheder og underholdning. Der foregik dengang konkret forskning med henblik på at skabe en radiomodtager til hjemmebrug, og dette viste sig relativt let. Dette konkrete udviklingsarbejde blev modarbejdet af de gamle telefon- og telegrafinteresser, hvis signaler kunne forstyrres, og af regeringer, der ikke ønskede interne etablerede kanaler til sidesat (og, som det udtryktes, trivialiseret) af almen radiospredning. Men beslutningen blev taget, hovedsagelig af eksisterende kommunikationsselskaber, om at markedsføre radiomodtagerne og at skabe efterspørgsel for dem. Dette viste sig at blive en stor succes, og det var så nødvendigt at tænke på nye måder omkring både programmer og finansiering.

Igen var der intet ved teknologien som sådan, der styrede disse planer. Ideer for programindhold rakte fra de fællesskabsbetingede, som ved telegraf- og telefonsystemer, over sponsorerede programmer, som i det nordamerikanske system, til statskontrollerede eller koncessionerede programproducerende selskaber. De forskellige beslutninger til fordel for den ene eller den anden af disse muligheder, med alle deres specifikke kulturelle følgevirkninger, blev foretaget inden for allerede eksisterende politiske og økonomiske rammer i de pågældende lande, eftersom teknologien, naturligvis, kunne tilpasses hvilkensomhelst af disse muligheder.

Altså drejer det sig ikke om, at en teknisk opfindelse afstedkommer sociale og kulturelle institutioner. Opfindelsen selv blev udviklet, inden for eksisterende former og muligheder, til to helt alternative teknologiske systemer: radiotelefoni og 'broadcasting'. 'Broadcasting' udvikledes så igen til alternative og modstående kulturelle systemer, ud fra valgmuligheder, der lå uden for teknologien selv. Disse kends-

gerninger er rimeligt velkendte. I hvis interesse kan det da være at reducere den virkelige historie, i al dens kompleksitet, men også åbenhed i hver periode, til et meningsløst udsagn om at 'opfindelsen af radioen forandrede hverdagen for millioner af mennesker'?

Når man ser på satellittransmissioner, starter forløbet til dels på samme måde, men med en afgørende forskel. Kommunikationssatelliternes almene nytte var blevet antaget, endnu før de havde vist sig at kunne fungere. Det, som man havde forudset, var en forbedring i lighed med de tidlige radiosignaler: dvs. at man kunne forbedre signalerne fra eksisterende jordbaserede sendere - hvadenten det drejede sig om telefoni eller 'broadcasting' - og at man kunne føre signalerne frem til hidtil utilgængelige steder. Senere, skulle der vise sig at være en verden af politisk betydning i dette tilsyneladende neutrale udtryk 'utilgængelig'.

Den afgørende faktor var imidlertid, at satellitteknologien på dette område i begyndelsen var totalt afhængig af forskning, udvikling og investeringer inden for et helt andet område, nemlig militær raketudvikling og beslægtede kommunikations- og spionagesystemer. Al væsentlig investering og produktion lå inden for dette militære område. Civile udviklinger fulgte inden for telegrafi og telefoni, og der var derefter en kritisk fase, hvor teknologien blev til rådighed for samarbejde med de efterhånden veletablerede fjernsynssystemer. Frem til dette punkt, indenfor selve teknologien, kan det siges at være et relativt neutralt anliggende. Satellitter kan bruges til at forbedre og forlænge signaler og til hurtig overførsel af fjerne signaler. Begge anvendelser er gavnlige, omend førstnævnte må sammenlignes med andre former for forbedringer, f.eks. ved hjælp af nye slags kabler. Det er så vidt som det teknologiske argument fører os. Men det er oplagt ikke så langt som den faktiske udvikling fører os: den, der tåbeligt - kaldes den 'uundgåelige teknologiske udvikling'.

Der er nemlig mindst tre almene formål, der ikke hidrører fra teknologien, men fra den sociale samfundsorden i almindelighed. For det første er der et stort pres, fra produktionsselskaberne og deres allierede i regeringerne, i retning af at indlede en ny markedsføringsfase. På et niveau drejer det sig om udviklingen af hele satellitbaserede transmissions- og modtagersystemer, der kan sælges til andre regeringer og sælges eller lejes til andre selskaber. På et andet niveau drejer det sig om at skabe en omfattende ny indenlandsk efterspørgsel, enten efter modtagere af satellitsignaler, eller efter jordbaseret distribution via nye og mere omfattende kabelsystemer (der også kunne vise sig at være nyttige uden inddragelse af satellitter, eller måske var at foretrække i stedet for dem, ved anvendelse af almindelige sendere). Alle disse udviklinger, med deres mange tek-

nologisk udviklede detaljer, diskuteres typisk som om de udelukkende var af teknisk art. Og dog vedrører de, specielt med den hastighed, hvormed de nu føres frem, primært industrielle snarere end kulturelle hensigter, og er i tæt overensstemmelse med hovedstrømninger inden for de økonomiske og politiske institutioner.

Det andet formål er i endnu mindre grad teknologisk bestemt. Der er en klar hensigt, inden for de mest afgørende beslutningscentre, i retning af at tilsidesætte - bogstaveligt at overflyve - eksisterende nationale kulturelle og kommercielle grænser. Satellitter betragtes som den perfekte moderne måde at trænge ind i kulturelle og kommercielle områder, der hidtil har været kontrolleret eller reguleret af 'lokale' nationale myndigheder: dvs. samfund med deres egne ordninger og regeringer. I distributionsstrategierne hos film-, TV- og sportsselskaber, og i multinationale selskabers markedsførings- og reklamestrategier, indgår satellitter og satellit-kabelsystemer som afgørende fremførselsformer.

Det tredje formål er delvis forbundet hermed: en indtrængen i politisk lukkede områder, eller områder med mere eller mindre fuldstændige politiske monopoler, som det allerede er sket med kortbølgeradioen. For begge disse formåls vedkommende er der problemer omkring suveræniteten i forhold til nationale luftrum, men op mod dette sættes ideologien om den fri adgang til himmelrummet, og der er tilmed en række initiativer i grå områder, såsom piratsendere fra internationalt farvand og lokale selskaber som stråmænd. De afgørende forhold, i hele dette område, er tydeligvis økonomiske og politiske, i et område, der ligger helt uden for det teknologiske. Den virkelige situation drejer sig altså ikke om teknologisk determinisme, selv i en eller anden forfinet udgave. Oplevelsen af en eller anden ny teknologi som uundgåelig eller umulig at bremse er et produkt af bestemte interessers mere eller mindre skjulte markedsføring. Men i praksis hjælpes denne på vej af en form for kulturpessimisme, der findes blandt ganske forskellige mennesker, tilmed tilsyneladende modstandere.

Rødderne til denne kulturpessimisme er dybe. Argumenterne vedrørende teknologi og institutioner er blot et første niveau. Og dog er det nødvendigt at forholde sig konkret til dem.

Ved første øjekast kan det dreje sig simpelthen om dystre forudsigelser baseret på let antændelige fordomme mod nyt og ukendt maskineri: Aviser, billige ugeblade, biografen, radio, tv, billigbøger, kabel og satellitter: hver fase er blevet annonceret som en overhængende kulturkatastrofe. Men der er også faser, hvor hvad der førhen var nye teknologier er blevet absorberet, og hvor kun aktuelle nye former er en trusel. Samtidig er det sædvanligvis ikke klart, hvorvidt

det kun er teknologierne, man vender sig imod. Udover en vis gysen (som jeg faktisk har set fysisk) ved den blotte omtale af kabel og satellitter, findes et mere udviklet standpunkt: 'Det er naturligvis ikke bare kablerne, det drejer sig om alt det skidt, der pumpes igennem dem'. Til det milde spørgsmål: 'Af hvem, og med samtykke af hvem?', forekommer der en hel række svar, fra identificerbare kapitalistiske selskaber - det er den radikale udgave, men hvor radikalt er det egentlig at mene at disse selskaber ikke kan stoppes? - til hvad der forsigtigt kaldes den moderne verden (det, der menes er moderne mennesker): 'Tænk dig, tredive kanaler, hundrede kanaler. Hvad kan der være i så mange kanaler udover det rene skidt?'

Den formel, der ligger bagved denne slags indvending er kontrasten mellem 'minoritetskulturen' og 'massekommunikation', der dannedes og blev udviklet for hvert stadium af de nye kulturteknologier. I hver fase er den blandet op med indvendinger mod en eller anden aktuel ny teknologi, men dens basis er altid et socialt og politisk udgangspunkt. Således bliver trykte bøger nutildags - som er det oplagte første eksempel på mangfoldig mekanisk reproduktion og senere massedistribution - typisk anbragt (med billigbøger og andre undtagelser), på minoritetssiden af denne formel. I løbet af det tyvende århundrede er radioen og den optagne musik - det som engang var nye teknologier - delvis blevet flyttet over på denne side, sammen med en del film, eftersom der nu er dette hersens mangehovedede teknologiske uhyre - tv - som et modstykke. Det drejer sig ikke blot om en selektiv udskiftning af teknologier. Det er også en bevægelse i retning af et forsvar af visse typer 'ansvarlige public-service institutioner'.

Jeg har respekt for en del af dette forsvar. Det var en del af mine egne argumenter i *The Long Revolution*, omend jeg prøvede at videreudvikle det med nogle nye og helt anderledes principper. Udviklingerne siden 1959 har både ændret situationen og klargjort det nødvendige argument. Det er nu klart, at det er umuligt at pege på nogen 'public service' institution uden samtidig at se den i sammenhæng med det samfundssystem inden for hvilket den virker. Dette kan klarest påvises i den faktiske udvikling af bestemte 'public service' institutioner: f. eks. i Storbritannien, BBC. En vis type 'public service' var, gennem faser af paternalisme henimod ægte forsøg på at gøre mange slags seriøst arbejde alment tilgængeligt, mulig og betydningsfuld, i en periode med statsreguleret beskyttelse mod markedskonkurrence. Da denne beskyttelse blev fjernet, inden for tv og derefter inden for radio, forsvandt 'public service' definitionerne ikke, men svækkedes i praksis, og blev på visse områder helt marginale. Det er et vanskeligt historisk materiale at analysere, fordi

det er så blandet. Der har været en blanding af substantielt og fornyende arbejde gjort indenfor både gamle og nye former for kulturelt monopol og kontrol. Perioder med relativ åbenhed og mangfoldighed har skiftet, inden for de samme institutionelle former, med perioder af lukkethed, præget af særinteresser. Sammenligninger med totalt kommercielle systemer andetsteds er positive for disse 'public service' former. Sammenligninger med et modificeret indenlandsk kommercielt system er mere komplicerede. 'Public service' systemet har visse tiloversblevne fordele, men det kommercielle system tilbyder vigtige arbejdsmuligheder uden for den monopolistiske arbejdsgiver. Det er derfor ikke blot de kulturelle systemer og institutioner, vi skal sammenligne, men de skiftende måder hvorpå de er sammenvævet med et kapitalistisk samfund i udvikling.

Der findes meget få absolutte kontraster tilbage mellem en 'minoritetskultur' og 'massekommunikation'. Situationen skal, i sidste instans, spores tilbage til rødderne af 'minoritetskulturen' selv, men først kan vi anskue den på et mere tilgængeligt niveau. Minoritetskulturens privilegerede institutioner, bærere af så meget seriøst og betydningsfuldt arbejde, har i mange år kæmpet en håbløs kamp mod det stærke pres fra den kapitalistisk sponsorerede kultur. Dette er den mest åbenbare kilde til kulturpessimismen. Men dens dybere kilde springer fra en overbevisning om, at der ikke er andet at vinde end fortiden. Det er fordi der, af andre grunde, findes en beslutsom afvisning af enhver ægte alternativ social og kulturel orden. Dette gælder teoretisk, i den beslutsomme afvisning af nye former for demokrati eller socialisme. Men det er endnu tydeligere i praksis, i den effektive sammenvævning - der nu er så ganske synlig - mellem de privilegerede institutioners samfundsmæssige betingelser, og den eksisterende samfundsorden som helhed.

Der findes stadigvæk nogle ægte asymmetrier mellem den gamle privilegerede kultur og det importerede eller hjemlige kommercielle kulturmarked. Det er ud fra disse, at de mest plausible slags forsvarsargumenter fremføres. Der findes stadig autentiske standarder inden for seriøs kunst og tænkning. Alligevel er disse standarder inden for alle de eksisterende privilegerede institutioner, fra BBC over kulturstøttende organisationer til de mest fremtrædende universiteter, for flertallets vedkommende uadskillelige fra de samfundsmæssige vilkår, de er vokset ud af. De understreger nu ligefrem deres forbindelse med staten og det statslige ceremoniel, hvad enten det er kongehus eller militær, og det med altmodisch rentier-agtig eller lavaladelig stilfuldhed. Nogle af dem, der forsvarer dette, ser et håb i disse asymmetrier på visse følsomme områder, såsom den offentlige moral, religionen, sproglig ortodoksi, eller bevarelsen af de

traditionelle kunstarter. Men der eksisterer nu en for stærk funktionel forbindelse mellem en svækket privilegeret kultur og de stærkeste økonomiske kræfter, ved hjælp af hvilke den alment accepterede samfundsorden, under sit eget pres, må reproducere sig selv, til at der kan være nogen ægte uafhængig kulturel position af den gamle 'minoritets' slags. Efterhånden som den ene efter den anden af de stilfulde gamle institutioner, der havde troet sig for evigt beskyttede, nu bliver berørt af de krav en barskere fase af den kapitalistiske økonomi stiller, er det ikke overraskende, at det eneste man møder er en forvirret og harmfuld pessimisme. For der er intet, flertallet af disse ønsker at erobre eller forsvare bortset fra fortiden, og en alternativ fremtid er ganske klart og oplagt ensbetydende med det endelige tab af deres privilegier.

Inden for den gamle formels begreber - 'minoritet' overfor 'masse' - udkæmpes altså en håbløs kamp, som dens mest etablerede deltagere ikke på nogen reel måde kan ønske at vinde. 'Når alt kommer til alt, handler det alt sammen om penge', siger de bedrøvede stemmer nu. Men penge forekommer i så mange former. Det var med til at give selvrespekt, inden for den gamle privilegiekultur, at penge sædvanligvis optrådte i indirekte form. De kom fra oplyste mæcener, ansvarsfulde fonde, veldædige testamenteringer, og bemidlede enkeltpersoner. 'Bemidlede': det var hovedhjørnestenen. Det var ikke nødvendigt, ja det var faktisk uhøfligt, at kigge bag om ryggen på disse 'bemidlede' for at konstatere deres faktiske afhængighed af et system af ejendom, produktion og handel. Efterhånden som behovet for penge øgedes, opstod en ny og tilsyneladende uproblematisk kilde, som der allerede var tætte forbindelser med inden for klassen: den oplyste Stat, der kunne kanalisere en del af skatteindtægterne i retning af disse fortjenstfulde formål. Men, hvis nogen atter tog et kig bagom ryggen, hvilket nogle skatteydere var begyndt at gøre, så opstod det vulgære spørgsmål: hvorfor skal der udbetales skattekrone til at opretholde minoritetsinstitutioner og uafhængige kulturelle formål? Almindelig træghed holdt en del indirekte pengemidler, af begge slags, i gang, men efterhånden som omkostningerne steg var der pludselig denne nye ideologiske tærskel: direkte pengemidler. Men hvis de accepterede direkte pengemidler, accepterede de så ikke også hermed en utilsløret kommerciel kultur? Via modsigelsesfyldte vaner og signaler blev pessimismen hos nogle til fortvivelse.

Men kun blandt nogle. Man fandt på nye sproglige figenblade. 'Et oplyst partnerskab mellem den offentlige og den private sektor': den gamle ven, 'blandingsøkonomien'. Men så var der pres på for at reducere den offentlige sektor, i en ny fase af det kapitalistiske konkurrencesamfund, hvilket gav et behov for direkte 'private' pengemidler

alligevel. Endnu et figenblad fremtrylledes: 'sponsorering'. Dette kære gamle ord - for betød 'sponsor' ikke engang en gudfar? Altså ikke noget med nogen vulgær købslåen. Sponsorering. Afgivelse af løfter. Løfter om penge.

Dette system udvikler sig nu hurtigst inden for broadcasting. Problemet med elektroniske institutioner har hele tiden været, at, i modsætning til alle tidligere kapitalistiske handelsrelationer - bøger, aviser, billeder, koncerter, så har de ikke nogen direkte salgsinstans. Modtagerapparaterne kan umiddelbart sælges, men i sagens natur er der ikke nogen direkte salgsinstans for broadcasting programmer. Finansiering af produktionen måtte altså arrangeres på andre måder: via direkte statsstøtte; via licensbetaling, i samfund, hvor statselementet i forholdet stat/kapitalisme var relativt stærkt; eller via reklamepenge, enten direkte for konkrete produktioner eller via systematisk konstruerede 'naturlige' programafbrydelser.

Reklamemuligheden var allerede blevet grebet af den 'populære' presse (dvs. de nye slags kommercielle aviser med nyheder, underholdning og sport med høje oplagstal) som en måde at nedsætte salgspriserne på, og dermed forøge oplaget. Reklamer var også, på et dybere niveau, en måde at udvide og organisere en ny slags 'forbruger'-marked på i kritiske faser inden for hjemmemarkedsproduktionen og i forbindelse med udvidelsen af valgrettighederne. Det første formål blev set som en blot og bar støttefunktion til en primær kommunikativ funktion, men det andet, dybere formål var altid det stærkeste. Hvad der tidligere sås som en relativ balancetilstand forskød sig nu kraftigt i retning af 'forbrugeren' og valgmæssige markedsprioriteringer. Dybt inde i deres egne former, ændrede de fleste aviser deres definitioner af deres udtrykte formål. Visse nødvendige elementer blev bibeholdt, men en avis' succes eller fiasko blev i stigende grad defineret ud fra de betingelser, reklamerne satte: pålidelig leverance af et købedygtigt publikum. Under dette pres var der en del aviser, der hurtigt forsvandt. Dette fremgår ikke blot af det formindskede antal af aviser, men også af den form, disse publikationer antog; de regnes stadig for nyhedsmedier, men deres reelle nyhedsindhold er typisk mindre end 10%. Disse aviser er i stigende grad tabloide underholdnings- og reklamemedier, med et vedhæng af forenklede nyheder og aggressiv udbasunering af meninger. Der er nok kun tre landsdækkende dagligt udkommende aviser i oprindelig forstand, der kan siges at have overlevet. Og selv de er klart afhængige af at skulle levere relativt velstående læsere til deres reklamekøbere. I mange af disse tilfælde logrer halen så kraftigt med hunden, at ordet hale hurtigt er ved at blive definitionen på en acceptabel hund.

Indenfor radio og tv, uanset om det er rent kommercielle eller statsbeskyttede systemer, er der sket et tilsvarende funktionsskift. Produktioner vurderes i forhold til størrelsen af det publikum, der i systemets interesse kan leveres. Som med aviser er tallet for, hvad der udgør en 'levedygtig' produktion, blevet pustet enormt op, via et specialiseret beregningssystem. Det som kaldes en enorm folkemængde til en pokalfinale eller en kroning - hundrede tusind mennesker - beskrives som et ubetydeligt radio- eller tvpublikum - en fiasko. Når der udøves pres for at tilpasse sig konkurrencebetingelserne om et forudsigeligt og strømlinet kæmpemarked, forklares det som om, det drejede sig om et ansvarligt forhold til faktisk eksisterende mennesker. Det reelle primære pres gælder enten direkte reklamemidler eller en betydningsfuld andel af det politiske og kulturelle marked, som alle indirekte systemer i sidste instans er afhængige af. Det er især her, at sponsorerne, de ny gudfædre, dukker op.

Denne kulturelle assimilation er foregået meget hurtigt. Gamle institutioner og tilbagevendende begivenheder har nu, som en selvfølge, fået knyttet kommercielle navne til deres titel. Disse betegnelser flyder så let fra betalte læber, at det synes rimeligt at spørge, hvortlængde det varer, før andre slags begivenheder gør ligeså. Skal vi snart opleve et 'British Chemicals Parlamentsvalg'. Så kunne man da spare al den bureaukratiske overtidsbetaling. Spændende suppleringsvalg kunne skaffe markedsandele for selskaber, der havde bestemte britiske sektorer for øje. Sponsorering kunne finansiere smarte offentlige valg af fagforeningsledere. Hvis disse eksempler lyder fantastiske (og det er meningen), ja så lyder de ikke mere overraskende, end det ville være for en tidligere generation, at høre engelske kricketturneringer benævnt med tobaks- og forsikringsselskabers navne. Reklamepengenes indflydelse er nu så omfattende, at en mængde velkendte samfundsmæssige aktiviteter, der i tidligere og langt fattigere perioder blev finansieret på egne betingelser, nu er afhængige af beregnende gunstbevisninger fra dette nye magtfulde mæcenat, for at kunne overleve.

Denne proces hænger sammen med en langt bredere samfundsudvikling: en kultur, der i stigende grad er baseret på det enkelte hjem; elektronisk fremfor fysisk samvær; afgørende forøgelser af produktionsomkostningerne, dels på grund af den relative forøgelse arbejds-lønninger, men også på grund af en inflationær udvikling forårsaget af tilpasningen til normerne indenfor et internationalt kulturmarked, der begunstiger de mest yndede sektorer med betragtelige spekulationsgevinster. Hvad der her betyder noget, er den ideologiske fortolkning, som direkte øver indflydelse på politiske beslutninger. De

nye former for sponsorerings udlægges som 'gratis', hvilket modsiger endog det gamle kapitalistiske princip om, at der altid er nogen, der skal betale, eftersom 'penge ikke gror på træerne'. Med disse lokketoner i ørerne, overtales selv liberale mennesker, når de sidder i deres udvalg, og prøver at få pengene til at nå sammen, til at tro på manna: mammon manna, det ny, moderne varemærke.

Der findes ikke gratis penge. De bruges allesammen til velovervejede og sædvanligvis vedkendte formål: i umiddelbar handel, men også for at udskifte usunde med sunde konnotationer (som når tobaksfirmaer sponsorerer sportsbegivenheder), eller for at berolige såkaldte 'opinionsdannere', eller for at forbedre, hvad man udspikeret kalder ens 'offentlige image'. Den konkrete manna kan dreje sig om dette eller hint. Den generelle manna vedrører kapitalismens offentlige omdømme. Men det er den paranationale manna, fra de sande paranationale gudfædre, der kræver den største opmærksomhed.

De nye kabel- og satellitteknologier er, netop fordi de kan fremstilles som socialt set nye og derfor skaber en ny politisk situation, i deres almindelige fremtrædelsesformer essentielt paranationale. De eksisterende samfund vil, med tekniske begrundelser som undskyldning, blive afkrævet at opbløde eller tilsidesætte stort set alle deres interne kontrolforanstaltninger. Selvom dette medfører nogle få uproblematisk lovændringer, eller hensyntagen til 'fællesskabets interesser', vil det alligevel ske. De virkelige omkostninger vil imidlertid blive betalt andetsteds. De sociale omkostninger og følger af, at et samfund og en national økonomi gennemtrænges af et ambitiøst paranationalt system, betales af den overlevende nationale politiske enhed. Omkostningerne betales f.eks. i form af arbejdsløshedsunderstøttelse, efterhånden som de nationale industrier overhales og reduceres. Omkostningerne vil mærkes i marginaliserede og uprofitable områder, der allerede er industrielt udkonkurrerede, men som i stigende grad ikke betjenes af de nye profitstyrede distributionssystemer (kommercielle kabel- og postsystemer). Derudover kan man forudse nogle sidste desperate forsvarsforanstaltninger for at bevare en gennemhullet og hærget social identitet og status.

Gratis penge! Gudfædrene fører os derhen, hvor det vil forekomme billigere at blive ruineret støt og roligt, eller simpelthen at give op. Det kendte alternative princip med fælles forsyning af alle nødvendige fælles tjenesteydelser, vil i stigende grad fremstå som en svindende utopi, endskønt det faktisk er vores eneste realistiske håb om varierede og lydhøre kommunikationssystemer.

Hvis det er dette, der skal bekæmpes, så er det ikke nok at modsætte sig denne eller hin teknologi. Enhver opportunisme af denne

type vil mislykkes, og med rette. Ejheller er der umiddelbart nogle allierede i syne. Den kapitalistiske stat kan ikke bruges til dette formål; den er selv en del af denne offensiv. Det stiller sig anderledes med de overlevende autonome institutioner, der har forvaltet deres selektive mæcenat, såsom, i Storbritannien, BBC og The Arts Council. På afgørende områder er de nu ved at blive udmanøvreret, og kommer enten til at underkaste sig den nye udvikling, eller fortrække til snævrere og mere åbenbart vigende kulturinteresser. På kulturpessimistisk vis er der mange af de bekymrede, der allerede har tilpasset sig dette indsnævrede fremtidsperspektiv. Her må man imidlertid være opmærksom på, hvorledes dette berører selve minoritetskulturen.

Det er allerede klart, at mange minoritetskulturelle institutioner har tilpasset sig - nogle med begejstring - til den moderne korporative kapitalistkultur. Dette finder sted i daglig praksis, hvor et gradueret markedssystem kan finde plads til dem. Det sker, hvor drama og litteraturproduktion i de store byer er blevet markedsmæssigt inkorporeret i sponsorering og prisuddelinger. Forlagsvirksomhed og distribution er under alle omstændigheder tilpasset til hovedprincipperne indenfor moderne kommerciel stordrift. Mange andre slags kunstnerisk virksomhed står allerede i kø udenfor de store selskabers døre for at bede om sponsorpenge.

Intet af dette kan fortsætte ret længe - en del af det kan rent faktisk ikke engang starte - uden at det nødvendigvis medfører mere dybtgående tilpasninger. Det som betegnes som 'ikke andet end støttebidrag', fortsætter ikke med at være det. Kulturproduktionen selv bliver stadig mere beslægtet med de institutioner, der sponsorerer og bestemmer. For en stund kan dette sløres af faktiske elementer i minoritetskulturen: der kan være kunstværker fra forhen, der synes at blomstre og overleve på egne betingelser; eller der kan foregå arbejde inden for højt specialiserede områder, typisk forbundne med akademiske organisationer og interesser. Alt dette er af betydning, men det er ikke nok til at opretholde en hel og autentisk minoritetskultur. Det er altid den nutidige praksis der gør disse områder og specialiseringer til en kultur.

Den nutidige praksis antager mange former. Men det er nødvendigt, her indenfor, at identificere bestemte former, der har indordnet og underkastet sig. Således gælder det, at der findes en ret åbenlys tilpasset nostalgi, der gennemtrænger minoritetskunsten: f.eks. i nutidige genskabelser af udvalgte fortidige perioders elegante og graciøse livsformer; det kan dreje sig om landlige herresæder med gamle 'pastorale' livsformer; det kan dreje sig om 'klassisk' litteratur og musik; eller om biografier af tidligere tiders berømtheder; eller om

smagen for spøgefulde eller suggestive myter. Dette ledsages af en åbenlys smag for det eksotiske: for den svundne imperie- og kolonitid; for for den perifere, maleriske fattigdom; for diverse versioner af det primitive.

Men dette manifesterede indhold, der udgør en lang fortegnelse over den eksisterende minoritetskunst og litteratur, er hovedsagelig dens kompenserende former. De virkelig tilpassede kulturelle udtryk har en langt hårdere overflade. Det er her, vi må kigge på modernismens to ansigter: på de fornyende former, der destabiliserede de fastlåste former i en tidligere periode af det borgerlige samfund, men som så igen stabiliserede sig som de mest reduktive udtryk for den menneskelige eksistens i kulturhistorien. De oprindeligt hårdt tilkæmpede, ofte desperate udtryk for fragmentering, identitetstab, og tab af selve forudsætningerne for menneskelig kommunikation, er blevet overført fra dynamiske kompositioner skabt af kunstnere, der for flertallets vedkommende var i bogstaveligt eksil, uden meget til fælles med det samfund, de var strandet i, og er blevet overfladefremtoningen af en etableret modernistisk eller postmodernistisk kultur. En kultur, placeret i magtcentrenes umiddelbare nærhed, som opfatter menneskelighed utilstrækkelighed, selvbedrag, rollespil, menneskers forvirring og udskiftelighed i midlertidige forhold, ja selv den paradoksale kommunikation af mangelen på kommunikation, som selvfølgelig, rutinemæssige data.

Forskanset i disse antagelser af populariserede versioner af beslægtede teorier - psykologisk fremmedgørelse; medmenneskelige forhold som grundlæggende selviske og destruktive; den voldelige konkurrencementalitet som naturlig; historiens betydningsløshed; alle handlingers fikcionalitet; sprogets arbitrære natur - er disse former, der stadig påkalder sig status som minoritetskunst, blevet en del af den paranationale vareudvekslings rutinemæssige selvforståelse, som den rent faktisk har megen strukturel lighed med. Disse former forhandles også, i direkte form af penge, af deres intellektuelle agenter og mellemhandlere, hvoraf nogle, med en rest af selvrespekt, tillader sig på skrømt at identificere sig med kunstnerne og teoretikerne fra den oprindelige modernisme. Selv vægtige, autonome værker i denne genre bliver hurtigt inkorporeret i denne nu 'dominerende minoritetskultur'.

Hvad der imidlertid er meget mere afgørende, og som ændrer selve de betingelser, hvorunder situationen kan analyseres, er overførslen af mange af disse dybdestrukturer til slagkraftige populære former, inden for film, tv og kraftigt markedsførte bøger. Tilsyneladende enkle former for handlingsorienteret litteratur er blevet omformet og markedsført som specifikke fremstillinger af kriminalitet, spionage,

og intriger, der formidler de underliggende antagelser om vanemæssig kompetitiv vold, bedrag og rollespil, om identitetstab og om menneskelige forhold som midlertidige og destruktive. Disse fornærede udtryksformer for en forpint oplevelse af menneskelig fornærelse, der engang havde chokeret og udfordret de fastlåste former, som faktisk var ødelæggende for mennesker, er blevet til en vidt udbredt 'populær' kultur, hvis formål er at bekræfte både sin egen og verdens destruktive uundgåelighed.

Årsagerne ligger ikke i en eller anden abstrakt 'populær smag'; ideen om 'de vulgære masser', der var den første forudsætning for kulturpessimismen. De sande årsager er mere konkrete og mere interessante. Modernismens fornyelser var selv en reaktion på de komplekse følgevirkninger af et herskende system, i hvilket forskellige former for imperie-orienteret politik og storkapital på en og samme tid var i færd med at ødelægge de traditionelle lokalsamfund og ved at skabe nye koncentrationer af reel og symbolsk magt og kapital i nogle få storbycentre. Efterhånden som de mistede deres tilhørsforhold til de lokalsamfund, der økonomisk var i tilbagegang og kulturelt snævrede sig ind, opsøgte de nyskabende kunstnere i den periode de ny centres materielle basis og negative frihed, hvor, ironisk nok, netop disse reduktioner og forvridninger udgjorde materialet og midlerne til at skabe en ny slags kunst, som storbyen, og den alene, kunne forstå. De første sociale analyser af den nye centraliserede bykultur identificerede kun dens overfladiske træk: typisk 'kommercialismen' og 'demokratiet', tvangsforbundne ud fra et traditionelt perspektiv. Men, som en del af af den samme fundamentale proces, fremstod nye former for almen distribution indenfor film, og derpå inden for radio og tv, og kontrol- og produktionsformer inden for disse antog lignende centraliserende og såkaldt universelle former.

Det, som sidenhen blev profeteret som de moderne kommunikationsformers 'globale landsby' var den fantastiske projicering af nogle få centre, som havde reduceret det menneskelige til dets enkleste universelt kommunikerbare former: nogle af dem var i ægte forstand universelle, på et basalt fysisk niveau; andre var forenkede udgaver af menneskets lettest omsættelige træk. Hvad der i første omgang oplevedes som et voldsomt genkendelseschok ved synet af en reduceret og forvredet udgave af det menneskelige, omdannedes sidenhen til en rutinemæssig fremstilling af normaliteten. Således gik det til, at netop de forhold, som havde frembragt en ægte modernistisk kunst blev til de betingelser, som støt homogeniserede selv de mest frapperende billeddannelser, og fortyndede dens generelle former, indtil

de kunne gøres tilgængelige som del af en universelt distribueret 'populær' kultur.

Denne 'modernismes' to ansigter kunne rent faktisk ikke genkende hinanden før meget sent. Deres uafklarede indbyrdes forhold blev med urette fortolket ved hjælp af en forskydning. På den ene side sås minoritetskunsten i en periode af reduktion og forvridning; på den anden side sås den rutinemæssige frembringelse af en teknologiseret 'massekultur'. Den teknologiserede massekultur blev dengang opfattet som fjenden i forhold til den modernistiske minoritetskunst, medens det faktisk forholdt sig sådan, at begge var et resultat af dybereliggende forandrende kræfter i samfundet som helhed. Det var her, de simplistiske versioner af den teknologiske determinisme og kulturpessimismen dannede deres uhellige alliance. Teknologien blev, ukorrekt, set som en nødvendig bærer af denne slags indhold, medens minoritetskunsten, både aktivt og reaktivt, fortvivlede over sig selv og over den fremmedgjorte teknologiske verden.

Det, at nogle få centre dominerer den 'universelle' kulturproduktion, og det, at det kunstneriske og intellektuelle liv domineres af nogle få storbycentre, må nu ses som forbundne størrelser. Højdepunktet i det narrespil, der forsøgte at skjule dette, markeredes af den i vide kredse accepterede tese om 'den globale landsby'. Det, det drejede sig om, var den reelle udvikling af universel kulturel distribution, med hidtil uanede muligheder for ægte og mangfoldig kulturel udveksling. Den ideologiske manipulation lå i fremstillingen af en model for den homogeniserede menneskehed, som bevidst skulle betjenes fra to eller tre centre: de store monopolistiske selskaber, og klikkerne af elitære storbyintellektuelle. Den ene part praktiserede homogeniseringen, den anden part leverede teorien. Hver fandt de falske argumenter i teknologiudviklingen, som havde 'forandret og åbnet verden, og bragt den sammen'. Men intet ved disse teknologier førte i sig selv til denne teori eller praksis. De virkelige kræfter, som frembragte begge parter, tilhørte det dominerende kapitalistiske system i sin paranationale fase. Men dette var en fjende, der ikke kunne nævnes ved navn, fordi det var denne fjendes penge, man levede af.

'Hvis vi fik kabel-tv på den måde, som det nu foreslås', udtalte en fremtrædende BBC-mand for nylig, 'ville vi ikke have nogen mulighed for at lave Brideshead Revisited eller Smiley's People. Han apellerede hermed til, hvad han antog var uimodsigelige eksempler på kvalitet. To eksempler kan ikke alene repræsentere et repertoire, men disse to kan godt bruges. Den ene er en nostalgisk rekonstruktion af en destruktiv og udtalt dekadent, men alligevel savnet elegance. Den anden er et opblæst udsagn om dybe indre former for forræderi via en en næsten uigennemtrængelig, men politisk

'uundgåelig' og voldspræget kode. Via en tidligere fremstilling, gennem 'Smiley', af spionverdenens indre råddenskab, høres en kordrengs klokkeklare stemme synge en salme, som baggrundslyd for et pietetsfyldt billede af den engelske public schools tårne og spir. Det er her, storkapital og den officielle minoritetskultur mødes, i form af gamle forskudte fromhedsritualer, og resignerede og tilpassede versioner af krig, den kolde krig, udnyttelse og arrogant pengemagt. Er kabel-tv virkelig så vidunderlig, at det kan fri os fra alt dette? På ingen måde. Det er ikke sådan, det foregår. Men det synes, som om vi slet ikke kan tænke på det overhovedet, før vi har erkendt vores virkelige situation, i modsætning til en eller anden idealiseret nutidig situation. Det, vi hovedsagelig har i øjeblikket, er en enorm, kapitalistisk sponsoreret kultursektor, i form af glatte, rutinemæssige fremstillinger af kriminalitet, bedrageri, intriger, forræderi, og glittet degraderet seksualitet. Der er, i faldende omfang, forsiringer omkring kanterne, og der kan være en vis vitalitet i imitationer, parodi og pastiche. Denne sektor understøttes af letvægtsintellektuelle udgaver af de herskende tanker: 'fremmedgørelse' som voldelig konkurrence og upersonlig appetit; 'forvridning' som vilkårlighed og menneskelige handicap. Der er underområder inden for denne sektor, men for enhver udenforstående er den fundamentale beslægtethed iøjnefaldende. Andre steder, findes der imidlertid andre figurer, der, selvom de er mange, lever i ekstrem isolation: autonome kunstnere og uafhængige intellektuelle, med mange forskellige slags arbejde. Deres umiddelbare problem ligger i monopolerne, som marginaliserer eller udelukker dem, men mange kan så glide ind i bestemte ideologiske båse: 'massekulturen'; den 'teknologiserede' verden. Derudover 'vides' det allerede inden for den ortodokse kultur, fra tidligere perioder, hvad autonome kunstnere gør og hvad uafhængige intellektuelle tænker. Der findes mange sådanne stedfortrædende personer, der forskønner allerede inkorporerede former, som er travlt beskæftigede, og som tildeles et vist råderum inden for den officielle kultur. De mere autentiske personer, som ofte gør og siger noget helt andet, er i denne situation næppe synlige, knap nok indbyrdes. Pessimismen breder sig derfor, selv hvor vitaliteten er størst. En dyster oplevelse af isolerethed dæmper, selvom den ikke kan undertrykke, den glæde og vitalitet, der findes i den fornyende autonome kulturelle praksis.

Det er tidligere blevet sagt, en sådan fornyende energi kun kan komme til fuldt udtryk, når den lever i sammenhæng med ægte fællesskaber. Det er muligvis sandt, men som alment udsagn er det vagt. Det, der tæller, er de muligheder, der faktisk er til rådighed.

Der er to områder inden for 'populærkulturen', der kan anskues som relativt adskilte fra den dominerende kapitalistiske sektor. Det

første er bevidst rodfæstet folkelig historie og handlingsformer. Dette er kommet stærkt frem i Storbritannien i visse tvspil og teaterstykker, og i visse romaner, der typisk betegnes af storbykulturen som 'regionale', og inden for visse nyskabende former for mundtlig historie, video og film. I andre lande findes en levende kulturel aktivitet, inden for nye former for oppositionelt teater og tv, inden for gadeteater og lokalkultur, inden for folkelig revolutionskunst i politisk kamp.

Selv inden for de ældste og mest etablerede kulturer, har der der dannet sig omridset af en alternativ radikal kultur, gang på gang inden for de sidste halvtreds år, og med mange tidligere fortilfælde. De har ikke hidtil været institutionelt stærke nok til fremtræde som et generelt fænomen, og denne svaghed er blevet overdrevet, både indefra og udefra, i karakteristikkene af dem som 'blot politisk' eller 'primært politisk'. Men deres praksis og forestillingsverden går dybere end hvad der normalt betegnes som 'politik'. Det er mere almene og mere umiddelbart menneskelige alternativer og udfordringer som disse udtryksformer indeholder og inspirerer til.

Der er imidlertid overlapninger, for en del af denne tendens, med den dominerende kultur selv. Hvad der tilsyneladende er en del af denne tendens er blevet inkorporeret, i dens mest udvandede former: den radikale nostalgi, der fører til den velkendte accept og rationalisering af det tabte; eller det upolerede og vulgære inden for påtvungen fattigdom, der fører til slang- præget genkendelse, og pjalteproletarisk underholdning i de borgerlige teaters eftermiddagsforestillinger. Der findes også en vis pseudo-radikal praksis, inden for hvilken den postmodernistiske kunsts negative strukturer forbinder sig med en nominel revolutionær eller emancipatorisk radikalisme, selvom alt hvad disse til syvende og sidst kan gøre er at underminere dette og vende tilbage senborgerlig subjektivistisk forvirring. Det er ikke overraskende, at de stærkeste alternative kunstnere, med alt dette in mente, er begyndt en lang march henimod alternative institutioner, som må opbygges af ressourcerne fra overlevende og potentielle faktiske fællesskaber.

For det andet, findes der et modstandsdygtigt område indenfor en meget anderledes populærkultur, hvoraf meget er markedsunderlagt, men hvor der også er meget, som ikke stammer fra markedet. Dette område er i diametral modsætning til den inkorporerede 'modernisme'. Den består i en enkelhed, af mange slags. Den findes i nogle komikers ægte folkelige skepticisme, som holder menneskelig fejlbarlighed på et dagligdags og derfor reparerbart niveau. Den findes i intenst vital form inden for nogle former af populær musik, hvor den hele tiden søges inkorporeret af markedet, og hvor den tit

indfanges og tæmmes, men gang på gang fornyer sine impulser i nye vitale former. Den findes også (på trods af mange af vore fordomme) i nogle slags folkeligt drama og fiktion, i fremstillinger af dagliglivets tilskikkelser, i en prekær afstand til det sentimentale. Ofte er disse former ikke meget andet end komponeret sladder, men en form for sladder, som har en konkret forbindelse med en uundertrykkelig interesse i andre menneskers liv, langt fra modernistiske og postmodernistiske fremstillingers reduktioner og forvridninger. Inden for netop dette område af humor og sladder, af daglidags syngen og dansen, hvor festtøjet lejlighedsvis kommer frem, hvor der af og til finder ekstravagante farverige eksplosioner sted, holder en populærkultur sig mest tydeligt i live. Dens direkte energi og fornøjelser er stadig utæmmeligt aktive, selv efter at de er blevet inkorporeret som adspredelse eller imiteret som reklameindslag eller styret ind i konformistiske ideologier. De er utæmmelige, fordi de, på grund af det almene i deres udgangspunkt, og på grund af deres kompromisløse forbundethed med menneskelig forskellighed og behov for at slå sig løs, overlever, uanset under hvilke former eller pres, så længe livet selv fortsætter, og så længe så mange mennesker - reelle, omend ikke altid forbundne flertal - fortsætter med at ville leve udover den rutinemæssighed som forsøger at kontrollere og reducere dem.

En ny teknologisk ankomst er en valgsituation. Inden for de eksisterende sociale og økonomiske forhold vil de nye systemer blive installeret som distributionsformer uden nogen reelle tilsvarende produktionsformer. Det nye kabel - eller kabel-og-satellit-tv vil komme til at trække kraftigt på gamle underholdningsrepertoarer samt på nogle få billige tjenesteydelser. Nye informationssystemer vil blive domineret af finansielle institutioner, af postordrefirmaer, af rejsebureauer og generelle reklamekøbere. Disse slags indhold, som er forudsigelige ud fra det økonomiske systems styrkeforhold, vil blive opfattet som det samlede eller nødvendige indhold for avanceret elektronisk underholdning og information. Men, hvad der er alvorligere er, at de vil komme til at definere denne underholdning og information, og udforme de konkrete, selvopfyldende forventninger til indholdet.

Der er imidlertid alternative anvendelsesmuligheder til rådighed. Nye kabel- og kabel-satellit-tv-systemer, samt nye tv-tekst og kabelsignalsystemer kunne udvikles fuldt ud inden for public service-organisationer - ikke for en eller anden gammel eller ny slags monopolinstans, men som fælles tilgængelige kommunikationssystemer, som kunne stå til rådighed, via lejemål og kontraktforhold, for mange slags producenter og leverandører.

Inden for tv kunne der være mindst fire nye slags transmissionstjenester. For det første, et alternativt film- og videonet, der kunne bruges af mange forskellige uafhængige producenter. For det andet, et udvekslingsnet, der kunne bruges mellem de eksisterende tv-selskaber og uafhængige producenter i forskellige lande. For det tredje, et video/biblioteksnet, betjent af et elektronisk katalog over materiale, der nu opbevares eller ejes af en mængde forskellige produktionsselskaber. For det fjerde, et opslags- og arkivnet, baseret på materiale, der i øjeblikket findes hos forskellige offentlige institutioner.

De første tre af disse net kunne bedst finansieres, indledningsvis, via brugerbetaling. Kun på denne måde kunne indtægterne vende direkte tilbage til producenterne. Den gratis britiske bibliotekstjeneste, der er en analogi til disse net, er utilfredsstillende netop i denne henseende. Den distribuerer, på beundringsværdig vis, alle slags bøger uden direkte lånerbetaling, men systemet yder ikke nogen rimelig betaling til forfatterne. Et generelt gratis-bruger og produktionssubsidieret system ville være en anden sag, men det er ødelæggende af have det ene element uden det andet. Der er også meget positivt at sige om individuelle producenter og producenter i mindre kollektiver, i betragtning af de erfaringer, der er blevet gjort inden for centraliseret socialistisk kulturproduktion. De kan stå i et mere direkte forhold til publikum end det kan opnås enten via et kontraktligt forhold til storfinansielle programproducerende instanser, eller via et såkaldt offentligt system med dets bureaukratiske mellemlag af kontrollanter.

Uanset hvilken måde der vælges, er det ikke teknologien, der bestemmer, men det er et vigtigt træk ved de nye systemer, at de tilbyder muligheder for nye kulturelle relationer, som de ældre systemer ikke rummede. Mangfoldigheden af kanaler, f.eks., gør de kontrollanter overflødige, der tidligere administrerede en knaphedssituation. Tilsvarende giver mængden af kanaler mulighed for selvvalg og egen styring af, hvornår man ønsker at kigge: en mulighed, der allerede er udnyttet i form af videoptagere, omend disse let får en snylterrolle, når det øvrige produktions- og distributionssystem er uændret. I et mere generelt perspektiv vil hele problemstillingen omkring publikumsmaksimering kunne ændre sig. Seertal, som i et centraliseret produktionssystem anses for at være urentable, kan meget vel være bæredygtige i et kontinuerligt tilgængeligt system, der ikke er bestemt af konkurrencen om publikum og reklamekroner i den bedste sendetid.

Disse er eksempler på de mange måder, hvorpå de nye teknologier kunne bruges alternativt, ved at tage andre basale sociale og kulturelle udgangspunkter. Teknologierne selv ville i så fald blive vur-

deret som midler til mangfoldig og ligelig kommunikation, fremfor som midler til selektivt profitmageri. Eksempelvis er det sådan, at kabel-tv, inden for det herskende systems tankegang, systematisk udelukker landbefolkningerne og de fattigere byområder. Men kabel er blot en af adskillige teknologier, der er tilgængelige, og som, i den rigtige blanding, kunne tilbyde almen og ligelig betjening: der er telefon-signalsystemer, satellitmodtagesystemer, og relæsystemer.

Et sådant nyt perspektiv burde ikke begrænse sig til blot med ændrede midler at reproducere det eksisterende udbud. Nye former for kulturproduktion ville direkte afhænge af nye lokale specialiserede værkstedsfaciliteter for den mængde af alternative producenter, der allerede nu arbejder eller venter i udkanten af de eksisterende centraliserede systemer. Kvaliteten af dette uafhængige arbejde er allerede imponerende, og der kan allerede ses klare ændringer i indhold og eksterne relationer. Det samme kunne gælde de nye informationssystemer. De tidlige lægetjenestesystemer, måleraf-læsninger og indbrudsalarmer kunne blive almene inden for et årti. Især hvis de anskues som sociale foranstaltninger fremfor ekstratjenester inden for et kommercielt system. Hvis kabelsystemerne bliver udvidet med tilstrækkelige kontakter, vil der være muligheder for vækst udover de simple interaktive systemer, der gælder rutinemæssig administration, pengeoverførsler, varebestilling, reservation af rejser og andre faciliteter, som kunne blive almene i løbet af det næste årti. Det er vigtigt allerede nu, at bevæge sig ud over begrænsningerne i begrebet 'information', der nu defineres af de eksisterende interesser inden for finansverdenen, rejsebranchen og generel markedsføring, suppleret af et relativt tyndbenet tilbud af 'almene' interesser, der kulturelt set er på niveau med den laveste underholdningsjournalistik for hundrede år siden. Leksika og bibliotekskataloger er allerede nu ved at blive overført til databaser, hvilket kan føre til en vældig udvidelse af mulighederne for offentlig indsigt og informationssøgning. Der findes også allerede nu offentlig, men stort set utilgængelig viden på lager om reelle og sammenlignelige egenskaber ved forskellige varer og tjenesteydelser; dette er et offentligt informationssystem, der gradvis kunne erstatte reklamer.

Men perspektivet fører endnu videre. Det, der nu kaldes interaktive anvendelser, er for størstedelen meget ulige i forholdet mellem leverandør og bruger. Bestemte databaser tilbyder enkle og begrænsede valg. I den upriviligerede ende af disse systemer trykker resten af os på denne eller hin knap, ligesom vi i stemmeboksen trykker på knapper eller slår krydser. Reel interaktion ville være noget helt anderledes, hvilket let kan illustreres ved den måde, hvorpå disse teknologier registrerer opinionsundersøgelser. Det er let nok at

overføre forudaffattede spørgsmål via disse teknologier, og få trykket på knapper på de betingelser. Dette er vælger-markedssystemet, og der må skelnes mellem dette og et mere aktivt demokratisk system.

En afgørende skelnen ligger mellem meningsdannelse og oplysning. Der er forskning (Himmelweit et al. *How Voters Decide*, 1981), der har vist, at der ikke blot er gradforskelle, men artsforskelle inden for det, der benævnes, og i simple opinionsundersøgelser registreres som 'meninger'. Nogle meninger er dybt forankrede, med eller uden faktisk basis, medens andre meninger, som måske ytres med stor selvsikkerhed, er relativt overfladiske og flygtige, og let ændres af forandringer i omstændigheder og sammenhænge. Dette er en af mange grunde til at skelne mellem et deltagerdemokrati og et repræsentativt, eller tilsyneladende repræsentativt system. De kvalitativt uspecificerede sammentællinger, der i dag flyder igennem opinions- og valgsystemerne, udjævner disse reelle forskelle, stabiliserer omfanget af valgmuligheder og bliver selv overbevisende former for tilsyneladende reel information, som igen på visse niveauer ikke blot angiver men er med til at forme 'den offentlige mening'.

I dag er det muligt at anvende procedurer, der er både mere adækvate og mere hensyntagende. Opinionsundersøgelsen, via interview eller knap, stiller sine spørgsmål ud fra en antagelse om en foreliggende kompetence til at kunne besvare spørgsmålene i den valgte form. Dette er en udgave af den tilsyneladende smigrende manipulation af et kommercielt marked eller en vælgerbefolkning. Inden for en alternativ demokratisk form er det allerede blevet påvist, hvorledes forskellige niveauer for spørgsmål, informationssøgning og oplysning kan korreleres progressivt. F.eks. kan en indledende almen meningstilkendegivelse føre over i en konfrontation med modsatte argumenter og underbygning, taget ud fra et eksisterende spektrum af synspunkter. Spørgsmålene kan så udvides eller omformuleres, eller alternative synspunkter kan stilles op, i en reel indlærings- og udvekslingsproces. De meninger, der måtte fremstå af sådanne processer - og det er naturligvis afgørende, at de er ubegrænset gentagelige og variable - ville således have et reelt fæste i aktive sociale relationer. Faktisk er dette en teknisk måde, hvorpå man i et komplekst samfund kunne skabe nogle af de opinionsdannende processer inden for aktive og ligelige små grupper, hvor rodfæstede antagelser og den direkte demokratiske diskussion og beslutning traditionelt fandt sted, men som er gået tabt i de større samfund.

En af de væsentlige goder ved de nye teknologier kunne så endnu engang siges, at være en betydelig forbedring af mulighederne for alle mulige slags fri associering mellem mennesker: det, der udgør fibrene

i det civile samfund, i modsætning til både markedssystemet og staten. I dag er det sådan, at selvom de dominerende kommunikations- og organisationslinjer er centralt finansierede og styrede, så er der millioner af mennesker, der uophørligt og ubøje­ligt laver deres egne organisationer, enten ud fra formål, der ignoreres eller forsømmes af de etablerede former, eller som et positivt middel til støtte eller indflydelse. Typisk arbejder disse under store vanskeligheder, når det drejer sig om ressourcer, og især når det gælder kommunikation. En forening kan have hundrede tusinde medlemmer, og dog ikke have flere end nogle få hundrede, somme tider kun en eller to på samme sted. Følgerne heraf vedrørende rejser og finansiering kræver stor ihærdighed, men i mange sammenhænge kunne de nye teknologier give helt nye muligheder ved at tilbyde regelmæssige faciliteter for konsultation og beslutningstagning fra ens eget hjem, arbejdsplads eller lokalsamfund. Inden for mange organisationer, såsom politiske partier eller fagforeninger, ville den slags faciliteter være af stor nytte i forbedringen af demokratisk kommunikation og beslutningstagning. Men det ville også betyde en styrkelse af enhver slags frivillig og uformel sammenslutning, fra særlige interessegrupper og bistandsorganisationer til alternative og oppositionelle politiske og kulturelle grupper. Dette kunne, i praksis, betyde opnåelsen af fuld social og kulturel indflydelse i det civile samfund, i modsætning til dette samfunds annektering eller marginalisering af storkapitalen og staten.

Disse anvendelsesmuligheder berører endnu videre muligheder inden for nye former for samarbejde og konsultation i arbejdsforhold. Inden for nogle processer kunne de ganske enkelt overflødig­gøre den nuværende besværlige og bekostelige daglige transport af mennesker til fysisk centraliserede arbejdspladser, hvor man passerer hinanden frem og tilbage på veje og jernbaner. Økologisk set vil dette være ønskværdigt og måske bydende nødvendigt før udgangen af dette århundrede, for mange slags arbejde og tjenesteydelser. Teknologierne ville, i videreudviklingen af deres anvendelsesmuligheder, og i fleksible former, kunne bringes i fuld overensstemmelse med nye arbejdsrelationer i selvstyrende enheder. Dette burde blive en af de vigtige aspekter af et virkelig socialiseret økonomisk system, hvor de direkte relationer på arbejdspladser og i lokalsamfund effektivt kan udstrækkes til at gælde mere varierede og vidtstrakte organisationer over langt større afstande.

Inden for undervisning er der også væsentlige nye muligheder, der allerede er angivet af Open Universitys succes. Der kan nu udvikles et nyt spektrum af formelle indlærings­systemer, som folk kan benytte, når de vil, og i det tempo de vil. Dette er særlig vigtigt i en

tid, hvor der er nye behov for livslang adgang til uddannelse. Det, der imidlertid sker inden for de eksisterende institutioner, er et støt pres fra en senkapitalistisk økonomi og dens regeringer for at begrænse uddannelserne både absolut og selektivt, idet man støt og roligt udgrænser former for undervisning, der tilbyder andet og mere end forberedelse til ansættelse og et allerede reguleret liv som borger. Alibiet for denne reduktion og udgrænsning betegnes med ordet 'akademisk', som nu anvendes for de fleste slags organiseret og vedholdende indlæring som et middel til distancering og nedgørelse. På lignende vis bruges formelen 'det akademiske barn' til at specialisere vedholdende indlæring og til at finde undskyldninger for at udelukke et flertal herfra. Men dette udnytter kun visse reelle træk ved relativt lukkede og distancerede læreanstalter inden for en privilegeret kultur. Meget kan gøres for at udvide og forandre de eksisterende institutioner ved seriøst at udvikle princippet om enhedsskolen, og ved at forlænge dette sammen med den alt for korte obligatoriske skolegang. Men brug af de nye teknologier kan bringe mangfoldighed og permanent ressourceadgang til skolesystemet, og videreformidle viden og evner til et mere åbent og aktivt samfund.

Dette er nogle af de retninger, i hvilke vi kunne vælge at udvikle de nye teknologier, ved at vælge en anden slags økonomisk system, en anden slags samfund. Set samlet giver de muligheder for nye slags aktive sociale og kulturelle relationer inden for hvad der under alle omstændigheder vil blive en usædvanlig kompleks teknologisk verden. De grove og reduktive interesser der i dag er optaget af at indfange og styre dem, er i sig selv en skændsel. Men det er i virkeligheden lige så skandaløst hvis man, på tærskelen til denne verden af muligheder, overgiver sig til de gamle clichéer for teknologisk determinisme og kulturel pessimisme, de mennesker, hvis hovedansvar det er at oplyse og foreslå og handle med henblik på at realisere disse muligheder. Disse anvendelsesmuligheder, inden for langt bredere udviklingsprocesser, er nemlig blandt de uundværlige midler til at opnå en ny radikal form for demokrati og en ny form for socialisme, i mangfoldige og sammensatte samfund. De er også nogle af de autentisk moderne udviklingsretninger hinsides det lange, bitre dødvande forårsaget af en engang frigørende modernisme.

Artiklen er oversat fra The Politics of Modernism (Verso 1989), af Michael Skovmand, som i foranstående præsentation af Raymond Williams placerer den inden for hans kulturkritiske forfatterskab.

Raymond Williams (1921-1988) var professor i drama ved Cambridge University